

האם לא הגיע הזמן ליוזמה אזורית ישראלית?

סיכום כנס השדולה לשיתוף פעולה אזורי בראשות ח"כ מרב מיכאלי, ח"כ יעקב פרי וח"כ מיכאל אורן, בשיתוף מכון מיתוים

כנסת ישראל, ירושלים; 20 ביולי 2016

ב-20 ביולי 2016 התקיים בכנסת כנס של השדולה לשיתוף פעולה אזורי, בראשות ח"כ מרב מיכאלי, ח"כ יעקב פרי וח"כ ד"ר מיכאל אורן בשיתוף [מיתוים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית](#). הכינוס עסק בנושא "האם לא הגיע הזמן ליוזמה אזורית ישראלית?" ולקחו בו חלק חברי כנסת, דיפלומטים ומומחים לנושאים אזוריים.

הדוברים בכנס היו: יושבי-הראש של השדולה לשת"פ אזורי, הח"כים מרב מיכאלי, יעקב פרי ומיכאל אורן; שר התיירות ח"כ יריב לוין; סגן השר לשיתוף פעולה אזורי ח"כ איוב קרא; הח"כים קסניה סבטלובה, זוהיר בהלול, איילת נחמיאס ורבין נחמן שי; שגריר ירדן בישראל וואליד עובידאת; שגריר בולגריה בישראל דימיטר מיכאלוב; שגרירת קפריסין בישראל תסליה-סלינה שמבוס; ראש היחידה ליחסים אזוריים ב-UNSCO ג'ודי בארט; ממלא מקום שגריר ארה"ב בישראל קית' מיינס; ראש המחלקה הפוליטית במשלחת האיחוד האירופי לישראל מארק גלאגר; פרופ' עוזי ארד, לשעבר היועץ המדיני לראש הממשלה וראש המועצה לביטחון לאומי; יו"ר ישראל יוזמת קובי הוברמן; ראש מכון מיתוים ד"ר נמרוד גורן וחבר הוועד המנהל במכון מיתוים פרופ' אלי פודה; אל"מ (במיל') עו"ד פנינה שרביט ברוך, חוקרת בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), ראש המועצה האזורית תמר דב ליטבינוף; ומנהל קשרי ממשל אקופיס מזרח תיכון אורי גינות. מסמך זה מציג גרסאות ערוכות של הדברים שנשאו. [ניתן לצפות בכנס המלא](#) בערוץ היוטיוב של מכון מיתוים.

א. דברי פתיחה

ח"כ מרב מיכאלי (יו"ר השדולה לשיתוף פעולה אזורי, המחנה הציוני):

הגיע הזמן ליוזמה ישראלית אזורית. למעשה, הגיע הזמן לכך כבר לפני שנים ארוכות, אך משום מה זה עוד לא קורה. זה מדאיג, משום שזה פוגע פגיעה אנושה באינטרס של מדינת ישראל. הפסיביות של ישראל פועלת לרעתה. התפיסה של שימור הסטטוס קוו, כאילו הזמן פועל לטובתנו, מוכיחה בדיוק את ההפך. אין דבר כזה סטטוס קוו. המציאות משתנה כל הזמן ובשנים האחרונות היא משתנה באזור שלנו במהירות גדולה יותר ממה שהיינו רגילים, ולא לטובתנו. יש דבר עגום בפער בין העוצמה הצבאית והכלכלית של ישראל לבין חוסר הנכונות שלה להניע מהלכים לטובת הביטחון שלה, לטובת העתיד שלה, לטובת האינטרס המדיני והכלכלי ארוך הטווח שלה. התכנסנו כדי לדבר על האופציות המדיניות שעומדות כיום על הפרק ולבחון איך בכל זאת ניתן להניע יוזמה ישראלית אזורית.

ח"כ מיכאל אורן (יו"ר השדולה לשיתוף פעולה אזורי, כולנו)

כבר יותר מחמש שנים שהאזור שלנו נמצא במשבר עמוק ומתמשך אך בכל משבר יש גם הזדמנות. בחמש השנים האחרונות ישראל מוצאת את עצמה במצב משופר. היום אנחנו ביחסי שלום עם ירדן ומצרים. עשינו פיוס לאחרונה עם תורכיה, אנחנו ביחסים אסטרטגיים עם יוון וקפריסין, ויש יחסים מחודשים עם אפריקה המזרחית. אם לוקחים בחשבון גם את יחסינו עם סין, רוסיה והודו, שלא היו קיימים לפני שלושים שנה, היחסים שלנו באזור באמת במצב הרבה יותר טוב. בנוסף לכך, בינינו ובין מדינות המפרץ יש חפיפת אינטרסים חסרת תקדים. אנחנו מסכימים עם מדינות המפרץ בנושא האיראני, חמאס, האחים המוסלמים ודאע"ש. לכן יש כאן הזדמנות. אסור לישראל לשבת בחיבוק ידיים. אני אהיה הראשון שיברך על האפשרות של כינוס ועידת שלום אזורית, אך יש לי ספק לגבי היכולת של אותן מדינות באזור שלנו, במיוחד של מדינות המפרץ, לתמוך בכך בפומבי. אני חושב שהתמיכה שלהן תהיה יותר מאחורי הקלעים ויותר סמויה. אבל בכל זאת, על ישראל לקחת יוזמה ולנצל את ההזדמנות הזאת על ידי כך שתכריז לעולם באופן חד משמעי שפנינו מועדות לשלום וגם שנוכח את זה בכך שנכריז ונבהיר היכן בונים והיכן לא בונים ביהודה ושומרון, ואיך אנחנו פועלים להפשיר את הקרקע לפתרון של שתי מדינות על אף שהפתרון הזה עדיין רחוק.

ב. חברי כנסת

ח"כ יריב לוין (שר התיירות, הליכוד):

להגדיר את ישראל כפסיבית זה פשוט ההפך מהמציאות. ראש ממשלת ישראל מוכן להיפגש עם עמיתיו מהאזור בכל מקום, בכל עת ובלי שום תנאי. גם אני, כשר התיירות, מעוניין להיפגש עם עמיתי מהעולם הערבי, בכל מקום ובכל זמן. אם מפגשים כאלה לא מתקיימים, זה לא בגלל שאני לא רוצה לקיים אותם, אלא בגלל סיבות אחרות.

כדי להתקדם צריך קודם כל להעמיק שיתופי פעולה בנושאים כלכליים. שיתופי פעולה בתחום התיירות, למשל, ייצרו אינטראקציה בין האנשים ובין העמים. מפגשים בלתי אמצעיים הם יותר טובים והרבה יותר חזקים מכל הניסיונות לכפות פתרון מלמעלה, ולאנוס שני מנהיגים לחתום על איזשהו מסמך. כאשר הסכם נחתם בין מנהיגים, החלחול שלו לעמים בשטח הוא הרבה יותר קשה ובעייתי. מה שניסו עד היום נכשל, אז אולי הגיע הזמן לנסות כיוון אחר.

הטעות הגדולה שנעשתה לאורך השנים היא המחשבה שהפתרון או ההגעה להסדר בינינו לפלסטינים זה המפתח ליצירת מציאות אזורית אחרת. ההפך הוא הנכון. ניתן רק לדמיין מה היה קורה אילו כל המאמצים שהושקעו עד היום בערוץ הפלסטיני היו מושקעים בחיזוק היחסים ושיתוף הפעולה האזורי שלנו עם מדינות המפרץ, צפון אפריקה ואגן הים התיכון. אם ייכון שיתוף פעולה שכזה, אין לי ספק שתצמח לישראל ולכל האזור תועלת כלכלית. אני לא מתנגד, כמובן, שהפלסטינים יצטרפו למהלך הזה, אבל התהליך צריך לקרות מבחוץ פנימה ולא להיפך.

בתחום שאני מופקד עליו, תחום התיירות, אנחנו עובדים בשיתוף פעולה הדוק עם סגן השר לשיתוף פעולה אזורי, איוב קרא, שהצליח לקיים לא מעט מפגשים חשובים שתורמים גם לנושא התיירות. יש עלייה משמעותית בהגעה של תיירות צליינית לארץ מהמדינות השכנות. פרויקט אחד שהצליח בצורה בלתי רגילה הוא הבאת עובדים מירדן לעבודה במלונות באילת. זהו תהליך מצוין שמסייע לענף המלונאות ומייצר תעסוקה לעובדים הבאים מירדן. הוא מייצר תנועה וחיבור בין האנשים משני הכיוונים.

המשולש אילת-טאבה-עקבה צריך להפוך למוקד שמושך תיירות נכנסת. לו היה שיתוף פעולה ועבודה משותפת בין הצדדים, גם בשיווק וגם בצעדים לוגיסטיים, היינו יכולים להגיע לתוצאות

מאוד משמעותיות. לצערי הרב, מה שקורה זה בדיוק ההפך. בזמן שאנחנו עובדים על החזרת אילת למפת התיירות העולמית, הירדנים ביצעו העלאה דרמטית של אגרות המעבר לעקבה. זה יוצר מצב שבו לתיירים שמגיעים לאילת לא כדאי לעבור לירדן. זה לא מה שהייתי מצפה מבחינת שיתוף הפעולה. אני רוצה לציין לחיוב את הנכונות של חברינו בקפריסין, יוון ובולגריה לשתף פעולה בהבאת תיירים מיעדים מרוחקים יותר. אני נכון להגיע לכל הסדרה ולכל שיתוף פעולה בנושא הזה. התיירות יכולה וצריכה להיות חלוץ בקידום שיתוף פעולה אזורי.

ח"כ איוב קרא (סגן השר לשיתוף פעולה אזורי, הליכוד):

בשנה האחרונה שמתי לי למטרה לפתוח דלתות בכל מיני מקומות באזור. עם כינון הממשלה הנוכחית המצב היה מאוד בעייתי מול המדינות השכנות, הקרובות והרחוקות. כיום המצב עם השליטים במדינות האזור הוא הרבה יותר טוב. יישרנו קו איתם שכלכלה היא הדבר הכי נכון לקדם עימם. היינו שמחים אם היינו מתקדמים גם בנושא הפלסטיני, אבל אנחנו לא תקועים בגללו. יישרנו קו, כפי שידוע, גם עם תורכיה. בהתחלה הייתי לבד בתמיכה בכך, ובסוף כולם הצטרפו כי הבינו שזה אינטרס ישראלי מובהק. היחסים עם האזור משתפרים מדי יום, ובקרוב תשמעו על שיתופי פעולה חדשים עם תורכיה, ירדן ומצרים.

בשנה האחרונה קידמנו הרבה פרויקטים עם ירדן שהיו תקועים מאז הסכם השלום. תעלת הימים יצאה לדרך ועד סוף אוגוסט נסיים את המכרז כדי להביא את המים מהים האדום לים המלח. זהו שלב ראשון של פרויקט בהיקף של מאתיים מיליון דולר. התחלנו גם את פרויקט העובדים הירדנים במלונות באילת, שפתר לנו בעיה והוריד את מכסת העובדים הלא חוקיים שנמצאים באילת. שעל פי הדיווח מירדן, זוהי גם התפתחות חיובית עבורם. המטרה היא להחליף את העובדים הזרים הבלתי-חוקיים בענפי החקלאות והמלונאות בעובדים ירדנים. ועל זה נאמר, טוב שכן קרוב מאח רחוק.

בנושא הפלסטיני, היה לי ביקור מוצלח מאוד ביריחו. נפגשתי פעם ראשונה אחרי תקופה ארוכה עם המושל של יריחו, עם מנכ"ל משרד התעשייה הפלסטיני, ועם עוד גורמים מהרשות הפלסטינית. סיכמנו על הקמת אזור תעשייה אזורי שישדרג את יריחו והסביבה מבחינה כלכלית. הפרויקט יעשה בחסות יפן, ובנוסף לכך ישקיעו שם המשרד לשיתוף פעולה אזורי ומשרד הביטחון כ-250 מיליון ש"ח. צעד נוסף שעשינו לאחרונה הוא לאפשר לראשונה מעבר של משאיות מהרשות הפלסטינית על כביש 90, כך שהן תוכלנה להיכנס לעולם הערבי.

בניגוד למה שמנסים לצייר, המצב הנוכחי הוא חסר תקדים מבחינת הקשר עם העולם הערבי – ורב הנסתר על הגלוי. בקרוב תהיינה עוד בשורות לגבי הקשרים עם כמה מדינות באזור. ככל שיהיו קשרים כלכליים רבים יותר ושותפות אינטרסים גדולה יותר בין המדינות, זה מה שישפיע. האם הפלסטינים ירצו גם הם לעלות על העגלה הזו? אם כן, אנחנו נשמח. אם לא, אנחנו נמשיך קדימה.

ח"כ קסניה סבטלובה (המחנה הציוני):

זה מעודד מאוד שבימים טרופים אלו, ימים לא קלים להסדרים אזוריים וימים בהם לא מתנהל משא ומתן לשלום, אפשר לפגוש אנשים שעדיין מאמינים שאנחנו חייבים להתקדם בדרך הדיפלומטית, כדי להמעיט את הסיכוי למלחמה נוספת וכדי להתקדם לעבר האופק מדיני של הסדר, של שתי מדינות לשני עמים.

סגן השר קרא אמר שטוב שכן קרוב מאח רחוק. זה נכון, אך יש שכן שלא נמצא פה בכינוס וזה השכן הפלסטיני. יש איש שמייצג את החברה הפלסטינית ומקשר בינה לבין החברה הישראלית. שמו מחמד אל-מדני, והוא יו"ר הועדה הפלסטינית לאינטראקציה עם החברה הישראלית. זהו האיש שאמון על קידום היחסים בין שתי החברות שלנו. אז כאשר אומרים לנו שרים נכבדים, שאנחנו צריכים לדבר אחד עם השני באזור, אני רוצה לדעת למה בדיוק אתם

מתכוונים? מדוע אותו האיש שאמון על בניית קשרים כל כך חשובים בין שתי חברות שסועות, בין שתי חברות שכל כך הרבה דם זרם ביניהן, מנוע [על ידי שר הביטחון] מלבוא לכאן ולהשתתף בדיון הזה? אני מקווה שבכינוס הבא של השדולה תהיה גם נציגות פלסטינית, כי אנחנו לא יכולים להתקדם כאשר עוצמים את העיניים ומנסים להתעלם מהבעיה העיקרית באזור, הבעיה הפלסטינית.

לאחרונה התפרסם מאמר שלי בעיתון סעודי. כתבתי שם שמי שחולם שאפשר לקיים קשרים בין ישראל ודובאי או בין ישראל לעומאן, לשבת בשלווה ולדבר איתם על מה שיקרה בבקעת הירדן, בג'נין, בקלנדיה, במחנות הפליטים, על הסדרי הביטחון, סוגית הפליטים וסוגית הגבולות - הוא טועה ומוכר לציבור תמונה לא נכונה של המציאות.

ראש הממשלה התייחס לכך ששדרגנו את המעמד שלנו בזירה הבינלאומית. ואכן, התקיים כאן לאחרונה ביקור חשוב מאוד של שר החוץ המצרי. היו שכינו אותו אפילו ביקור היסטורי. אני רק רוצה להזכיר שלפני הנתק הנוכחי בין המדינות, שנמשך תשע שנים, שרי חוץ מירדן ומצרים ביקרו פה באופן תכוף. וזו הייתה תקופה שהתנהל בה משא ומתן ישראלי-פלסטיני. אני רוצה להחזיר אתכם לשנות התשעים ולהסכם ההיסטורי עם ירדן, שחתימתו התאפשרה בעקבות הסכמי אוסלו. אני רוצה להחזיר אתכם לשנות התשעים, בהן הוקמו בישראל גם נציגויות דיפלומטיות של מדינות המפרץ, שזו כנראה משאת נפשם של כל חברי הממשלה הנוכחית שלנו. היחסים האלה התאפשרו בזכות התקווה והאופק להתקדמות בערוץ הפלסטיני.

השכן הקרוב חשוב, וגם האח הרחוק חשוב. אסור להזניח אף אחד מהם. את התמיכה האזורית לה אנו זוכים מחברינו בירדן, במצרים ובמדינות רחוקות יותר, נוכל לממש רק יחד עם שותפינו הפלסטינים. בעזרת תמיכה אזורית ובינלאומית, גם מהאיחוד האירופי וארצות הברית, נוכל לממש את החזון של שתי מדינות לשני עמים, של צדק, שוויון ושלו.

ח"כ זוהיר בהלול (המחנה הציוני):

אני מניח שהכנס הזה קשור, שזור וארוג עם התפתחויות אזוריות. לא יכול להיות שמה שאנחנו יודעים על שיתוף הפעולה האזורי זה כל מה שנגלה לנגד עינינו. אם הכנס הזה מתוזמן ומתוזמר עם תהליכים חבויים וסמויים, כדבריו של סגן השר קרא, אז אנחנו מאוד שמחים ונקווה שתסירו את הלוט מעל האקטיביזם הזה במישור המדיני, כדי שנשאב עידוד. אני מאוד רוצה להאמין שהכנס הזה יבשר טובות ונחגוג בעוד עשור התפתחויות אזוריות דרמטיות, שיקרבו את ישראל לעולם הערבי ויקרבו את העולם הערבי לישראל.

מכון מיתווים, שעושה עבודה מצוינת, ערך סקר דעת קהל לקראת הכנס הזה. הוא מראה שהמדיניות הקלוקלת והמדירה של ממשלת ישראל משכיחה את הרשות הפלסטינית מהתודעה של הציבור הישראלי, שכבר לא רואה חשיבות רבה בקידום שיתוף פעולה איתה. לירדן ומצרים יש תפקיד מכריע בהנעת תהליכים מדיניים באזור, ואני מבין שהן כמהות להיות שותפות לכך ולבצע את חלקן. אך אני מסיר במיוחד את הכובע בפני ירדן על כך שהיא עומדת לצד הפלסטינים בענייני מסגד אל-אקצא ובעניינים הקשורים לקיום המשותף, בזמן שכבר אין מי שעומד לצדם.

ח"כ איילת נחמיאס ורבין (המחנה הציוני):

אני יו"ר שדולת הידידות ישראל-יוון ולאחרונה הייתי יחד עם יו"ר הכנסת בביקור רשמי באתונה. זה היה ביקור ראשון אי-פעם של יו"ר כנסת באתונה. הפוטנציאל לשיתוף פעולה אזורי גולש מעבר לתחומי המזרח תיכון, גם אל תחומי אגן הים התיכון. מעבר לנושאי אנרגיה וביטחון שהם כמובן חשובים, דיברנו ביוון גם על שיתופי פעולה רב-צדדיים להם יכולות להיות שותפות לא רק ישראל, יוון וקפריסין, אלא גם הרשות הפלסטינית, ירדן ומצרים. טוב שגם באווירה הלא פשוטה של ימים אלה, בכל זאת יש תחושה של תקווה בקשר לשיתוף פעולה אזורי.

ח"כ נחמן שי (המחנה הציוני):

אני שותף ליוזמות אזוריות שונות. הייתי עם ועדת החוץ והביטחון בקפריסין, ויש גם התקרבות ליוון ותורכיה. הדברים האלה נכונים ומתאימים לתפיסת העולם שלי. אני גם מכבד את הרעיון ללכת לכיוון מזרח ולדבר כמה שאפשר עם מי שמוכן לכך במדינות ערב. אבל, אין לי ספק, ואני מצטרף בכך לדברים שכתבו לקראת הכנס פרופ' אלי פודה וד"ר נמרוד גורן ממכון מיתווים, שבלי שנפרוץ דרך במשא ומתן עם הפלסטינים זה לא יתקדם. יבוא רגע שגם השותפים ממזרח וגם השותפים ממערב, יגידו לנו לפתור קודם כל את הסכסוך המידי עם הפלסטינים. אני משוכנע בזה. יש איזה חלום שאפשר לדלג מעל המשוכה המאוד גבוהה שמציב בפנינו הסכסוך עם הפלסטינים, ולקפוץ ישר לשיתוף פעולה עם העולם הערבי. הרי גם מצרים בסופו של דבר תעלה את הסוגיה הפלסטינית על סדר היום, וכך תעשינה גם המדינות האחרות באזור. לכן, הדבר הראשון שצריך לעשות, והוא לא סותר ניסיונות להתקדם בחזיתות האחרות, הוא לחפש דרך להידברות עם הפלסטינים.

ג. דיפלומטים

השגריר וואליד עובידאת (שגריר ירדן בישראל):

בהקדמה להסכם השלום הירדני-ישראלי מופיעים שלושה עקרונות: הראשון הוא השגת שלום צודק, כולל וארוך טווח, והכוונה בכך היא לשלום שיקלול גם את הפלסטינים; השני הוא קידום כבוד האדם, לא רק בין שתי המדינות אלא באזור ובעולם; והשלישי הוא פיתוח יחסים ידידותיים ושיתופי פעולה בין ישראל לירדן.

הסכם השלום בין ישראל לירדן מדגיש את הצורך בשיתוף פעולה ביטחוני בין המדינות, על מנת להשיג ביטחון ארוך טווח. איננו עדים לבעיות ביטחון בין ישראל לירדן, אך כולנו עדים לבעיות כאלה באזור שלנו ומעבר לו. לכן, חשוב להתעקש על שיתוף הפעולה הביטחוני, ולא ניתן להגביל שחקנים אחרים מלקחת בו חלק. אנחנו כמובן לא רוצים לשלב בו את אותם גורמים בהם אנו נלחמים, אך אנו רוצים את כל השאר, וזה כולל את הפלסטינים.

הסכם השלום מכיר גם בחשיבות של פיתוח אנושי ושמירה על כבוד האדם ביחסים הבי-טראליים והאזוריים. זה חורג מתחומי כלכלה וביטחון, ונוגע במובן רחב יותר לאופן בו עקרונות מנחים בין שתי מדינות יכולים להשפיע לטובה על שאר העולם. הרי כל מטרתנו היא בעצם לייצר עתיד טוב יותר עבור הדורות הבאים.

הסכם השלום מדגיש את הצורך בשלום כולל. בעינינו, המשמעות היא להתעקש על פתרון שתי המדינות. אף אחד עוד לא הצליח להציע אלטרנטיבה אחרת. הזמן להשגת פתרון זה הולך ואוזל, כפי שנאמר כבר פעמים רבות. צריך לנוע קדימה. זה הכרחי שהישראלים והפלסטינים ישבו ביחד ויקיימו משא ומתן, לא רק בהקשר הביטחוני, אלא על סוגיות הליבה של הסדר הקבע. זה לא מותרות. זה למען העתיד הישראלי, הפלסטיני, הירדני והאזורי. מלך ירדן הצהיר לאחרונה שפתרון מדיני הוא הדרך היחידה להבטיח שיתוף פעולה בינלאומי וצדק בקהילה הגלובלית. האופציה היחידה לפתרון מדיני היא פתרון שתי המדינות. וכדי להשיג זאת דרוש משא ומתן. אנו מתעקשים על כך.

בעקבות גילוי מצבורי הגז במזרח אגן הים התיכון, עולה חשיבותם של שותפים אזוריים אחרים, דוגמת קפריסין, יוון, תורכיה, בולגריה, רומניה ואפילו אפריקה. בהקשר זה, ירדן היא לא רק חלק מהמזרח התיכון, היא גם חלק מהמרחב הערבי – שחוצה את אסיה ואפריקה. ירדן היא גם בעלת מעמד מועדף מול האיחוד האירופי, מהווה גשר לאירופה דרך השותפות שלה ב-OSCE ושותפה פעילה בנאט"ו ובמועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ. כשמדברים על שיתוף פעולה אזורי, חשוב לזכור שירדן היא חלק מכמה אזורים. אנחנו נעשה כל שביכולתנו כדי לקדם תהליכים ולקדם את כבוד האדם.

השגריר דימיטר מיכאלוב (שגריר בולגריה בישראל):

נוצרה סביבנו מציאות חדשה. למרות שבולגריה אינה מאוד קרובה גיאוגרפית לישראל, אנחנו מרגישים חלק מאותו מרחב, ואנחנו מרגישים שאנחנו תורמים ליצירת אווירה חיובית במרחב זה. בולגריה מסתכלת על האזור מבחינה פוליטית וחברתית כאחד, ומאמינה שיש אפשרות לשיתוף פעולה בין ישראל למדינות המתונות בו. בולגריה השכילה לשמור על יחסים טובים עם מדינות האזור ויכולה לשמש מתווך הוגן.

אנחנו חוזים בשינויים טקטוניים במזרח התיכון. זו לא הפעם הראשונה בה המזרח התיכון נמצא בתקופת מעבר. צריך להיות ערים לאתגרים הקיימים באזור ולנהוג בהם בתבונה. יש מי שמאמין באופן נאיבי שהתפיסה הדמוקרטית-ליברלית תעבוד במזרח התיכון. זה לא יקרה. עלינו להיות סבלניים ולעזור למדינות החדשות למצוא את דרכן ולבנות דמוקרטיה משלהן. לפני שלושים שנה כתב פרופ' ברנרד לואיס ספר חשוב על ריבוי הזהויות במזרח התיכון, וגם כיום הנושא עדיין אינו פתור. בתחילת המאה ה-20 ההוגים הגדולים באסלאם האמינו שהמזרח התיכון והעולם המוסלמי יצטרפו בקלות לעולם המודרני. לצערנו הרב זה לא קרה והשילוב בין המסורת למודרנה עדין לא הושלם. מצד אחד יש תהליך של גלובליזציה שנותן את אותותיו גם באזור ומצד שני יש באזור מודלים כלכליים ארכאיים שאינם מתפקדים. זאת לצד המחלוקות האידיאולוגיות והפיצול בין הסונים לשיעים.

סוגיות אלו רלוונטיות גם לנושא הביטחון. חלק ממדינות האזור, ובמיוחד סעודיה ומדינות המפרץ, חוו לאחרונה ירידה בתחושת הביטחון. זה יוצר פתח עבור ישראל למלא תפקיד משמעותי יותר עבורן.

השגרירה תסליה-סלינה שמבוס (שגרירת קפריסין בישראל):

קפריסין היא המדינה האירופית הכי קרובה לישראל, והיחסים בין שתי המדינות פורחים בגלל שאנחנו חולקים ערכים דמוקרטים דומים. שני המנהיגים פונים זה לזה לסיוע בעת צרה, כפי שראינו לאחרונה בשריפה הנוראית בקפריסין. היינו אסירי תודה על הסיוע המידי של ישראל. השותפות שלנו היא לא מקרית אלא אסטרטגית. החיבור החזק החל לאחר מלחמת העולם השנייה, בין אזרחי קפריסין וניצולי השואה, והמשיך במסע הדומה שלנו להקמת מדינה, קבלת הכרה בינלאומית, והבטחת החירות. בנוסף, לשתי המדינות יש צורך משותף ביציבות, באזור שבו שלום הוא מצרך נדיר.

בשנים האחרונות התקיימו פגישות רמות-דרג רבות בין שתי המדינות. רק בשנה האחרונה התקיימו 19 ביקורים, וזה מעיד על עומק היחסים בינינו. גם יוון שותפה לכך. בינואר 2016 התקיים מפגש ישראלי-קפריסאי-יווני בקפריסין, ובהמשך השנה יתקיים מפגש נוסף בירושלים. אנחנו חולקים גבול ימי של שלום, שמשפיע רבות על שיתוף הפעולה, וגם מושפע ממנו. שיתוף הפעולה בינינו הוא מגוון. הוא מבוסס על סוגיות ביטחון ואנרגיה, אך כולל גם תחומים כגון תיירות, עסקים, והייטק. ישראל וקפריסין מתמודדות יחד עם אתגרים משותפים באזור ובזירה הגלובלית – מצרפת ועד סוריה.

קפריסין יכולה לשמש גשר מדיני בין האיחוד האירופי לישראל. קפריסין גם תומכת בדיאלוג בין ישראל למדינות ערב, ובכלל זה כמובן גם עם הפלסטינים. יש לקפריסין יחסים מיוחדים לא רק עם ישראל ויוון, אלא גם עם מצרים, ירדן, וכיום גם עם לבנון. זהו תרגיל בבניית שלום ויש לו ערך משמעותי.

באשר לתורכיה, ההתרחשויות הפנימיות האחרונות שם הן מטרידות. שיקום היחסים בין ישראל לתורכיה הוא דבר משמעותי לאזור. שיתוף פעולה אזורי אינו משחק סכום-אפס ואינו צריך להיות מופנה כנגד אף אחד. אנחנו מוכנים לשתף פעולה עם כל גורם שמקבל את המשפט הבינלאומי ופועל לאורו. אנו נמצאים כיום כבר 42 שנים לאחר הפלישה התורכית לאי ולכיבוש

הבלתי-חוקי של 37 אחוזים ממנו. תחום האנרגיה יכול לשמש תמריץ והזדמנות לפתרון הסכסוך בקפריסין. זהו תחום שנידון רבות בין ישראל ותורכיה, והוא נוגע גם לקפריסין. פתרון הסכסוך בקפריסין יהיה תקדים עבור תושבי האזור, ויוכל להוליד שיתופי פעולה נוספים. אנחנו מוכנים לעשות הרבה יותר, בשיתוף ישראל וגורמים אחרים באזור, לטובת כל תושבי האזור.

ג'ודי בארט (ראש היחידה לעניינים אזוריים, משרד השליח המיוחד של האו"ם לתהליך השלום - UNSCO):

דו"ח הקוורטט, שפורסם לאחרונה, הוא לא מפת דרכים נוספת ולא נוסחה להסכם שלום. בדו"ח כתוב במפורש שאין אפשרות לכפות על הצדדים פתרון, ושרק דרך משא ומתן ישיר ניתן יהיה להשיג שלום בר-קיימא שייתן מענה לשאיפות של שני העמים. הדו"ח מציג ומנתח את המצב הקיים. מטרתו להזהיר את המנהיגות הישראלית והפלסטינית, וגם את הקהילה הבינלאומית, שפתרון שתי המדינות נמצא תחת איום.

הדו"ח יוצא מנקודת הנחה שפתרון שתי המדינות הוא האלטרנטיבה היחידה הקיימת ליישוב הסכסוך. מציאות של מדינה אחת, לעברה אנחנו מתקדמים מיום ליום, תביא להתמשכות הסכסוך. פתרון שתי המדינות אינו רעיון חדש, ומנהיגי שני הצדדים הצהירו – לפחות באופן רשמי – שזהו הפתרון בו הם תומכים. סקרי דעת קהל מראים שזהו הפתרון המועדף גם על הציבור הישראלי והפלסטיני, אם כי פחות ופחות מאמינים שהשגתו אפשרית בעתיד הקרוב. יחד עם זאת, זהו הפתרון שהקהילה הבינלאומית מחויבת אליו. ועידת פריז, האיחוד האירופי, מועצת הביטחון והקהילה הבינלאומית בכללותה – כולם מאשרים מחדש שוב ושוב את פתרון שתי המדינות כדרך היחידה לפתרון הסכסוך.

דו"ח הקוורטט מציג את המגמות השליליות הקיימות בשטח, שאם לא יעצרו וישנו אותן הן יפגעו בהיתכנות פתרון זה. הוא מתייחס לשלושת הנושאים הדחופים ביותר. אין ביניהם התניה, וכל אחד מהם עומד בפני עצמו. לאחר מכן, הדו"ח מציג שורה של המלצות פשוטות, ששני הצדדים יכולים ליישם אותן כבר עכשיו, גם באווירה שאינה מעודדת חזרה למשא ומתן.

האלימות היא המכשול הראשון שמציין הדו"ח. ההסלמה בשנה האחרונה, לצד האלימות שקיימת מאז ראשית הסכסוך, יוצרת מעגל נצחי שמגביר את הפחד ומערער כל אפשרות לבניית אמון הדדי ויצירת תקווה. הסכינאות הפלסטינית; התגובה הישראלית הקשה לכך; ההסתה בשני הצדדים, ובייחוד מצד החמאס; ואלימות קיצונית כמו התקיפה הנוראית בדומא - כל אלו יוצרים עוד ועוד חוסר אמון ופחד. באווירה כזו, לא ניתן לנהל משא ומתן מוצלח.

מכשול שני, שאסור להתעלם ממנו, הוא המדיניות הישראלית בגדה המערבית. היא מאיימת מאוד על היתכנות פתרון שתי המדינות. הקצאת אדמות לשימוש בלעדי ליהודים, הרחבת התנחלויות, ואיסור על בנייה פלסטינית בשטח C - כל אלו סותרים את רוח ההסכמים שכבר נחתמו בין הצדדים בעבר. ישראל נוקטת צעדים בשטח שאינם הוגנים. ההתקדמות אל עבר פתרון שתי מדינות בשטח נעצרה וצריך להתחיל אותה מחדש.

המכשול השלישי קשור למתרחש בעזה ולאיום שמהווה הפיצול בין פתח לחמאס. ההתחמשות הגוברת בעזה של חמאס וקבוצות נוספות – שכוללת בניית מנהרות וירי רקטות, מעמידה בסכנה את החיים בשני צדי הגבול. המשבר ההומניטרי בעזה, שהולך ומחריף בשל המצור, מוסיף לחוסר-היציבות. יש לתת את הדעת על הפיצול בין רמאללה ועזה, על מנת שניתן בכלל יהיה לדמיין משא ומתן שיוביל להסכם שניתן יהיה ליישם בשטח.

עשר ההמלצות בדו"ח הקוורטט מתייחסות לשלושת המכשולים האלה. מימושן יצביע על רצון טוב מצד הצדדים, ועל היפוך מגמת ההתרחקות מפתרון שתי המדינות. הקוורטט מודע לחשיבות של הממד האזורי. הדו"ח מתייחס בחיוב ליוזמת השלום הערבית, להכרזתו של נשיא מצרים א-סיסי, ולמאמצי הקהילה הבינלאומית. התקווה היא שדו"ח הקוורטט יוכל לשמש את

כל השחקנים והיוזמות כבסיס ונקודת פתיחה לדיונים. הקוורטט ישמח שהצדדים לסכסוך יתחילו לעבוד איתו על יישום ההמלצות. אך אם זה לא יקרה, האפשרות הבאה בתור היא שהצדדים ייקחו לתשומת ליבם את אזהרות הקוורטט, ויתייחסו אליהן במדיניות בה ינקטו.

קית' מיינס (ממלא מקום שגריר ארה"ב בישראל):

אני רוצה להודות לחבריי במחנה השלום הישראלי על העבודה החשובה והקשה שהם עושים כדי להשאיר את המסגרת האנליטית הקיימת רלוונטית לצד חיפוש רעיונות חדשים, בזמן שאנחנו מחכים להתפתחויות חדשות. העבודה שלהם היא מאוד חשובה ובעלת ערך.

הצדדים לסכסוך היו אולי מעדיפים שדו"ח הקוורטט לא יקבל בולטות רבה. רבים מחבריי חושבים שהדו"ח יהפוך לבלתי-רלבנטי מהר מאוד. הם מאוכזבים מכך שהדו"ח מתפטר מדי ולא הולך מספיק רחוק. אבל אני מציע לתת לו יותר קרדיט מזה. כשמסתכלים על כל עשר ההמלצות הכלולות בדו"ח כמכלול, ניכר שהן בהחלט משמעותיות. לא היה כאן ניסיון לייצר איזון בין הצדדים לשם האיזון עצמו, אלא להצביע על דברים אמיתיים ששני הצדדים צריכים לתקן כדי לשמר את פתרון שתי מדינות. זה המקום בו אנו נמצאים כרגע. הצורך הוא לשמור על פתרון שתי המדינות, עד שנוכל חזור למשא ומתן ישיר ולפתור את העניין.

מארק גלאגר (ראש המחלקה הפוליטית, משלחת האיחוד האירופי לישראל):

דו"ח הקוורטט, הדגיש את החשיבות של יוזמת השלום הערבית, את קריאתו של נשיא מצרים א-סיסי למנהיגי האזור ואת תוצאות ועידת פריז. היוזמות השונות האלה נמצאות כולן על השולחן באותו הזמן. הן אינן סותרות זו את זו, ולא ניתן לבחור לקחת קצת מכל אחת מהן. המימוש של כולן תלוי בסוג הדברים שמופיע בהמלצות שבדו"ח הקוורטט. המלצות אלו הן אכן אינן קלות ליישום, אך הקוורטט בכל זאת קורא לצדדים ליישם אותן באופן עצמאי. ישראל חזקה מספיק כדי למלא את חלקה, גם ללא צעדים מידיים של הפלסטינים. התקדמות ביישום המלצות אלו, תעזור לייצר סביבה תומכה בה יוכלו גם היוזמות האזוריות האחרות להתממש.

ד. מומחים

פרופ' עוזי ארד (לשעבר היועץ המדיני לראש הממשלה וראש המועצה לביטחון לאומי):

שיתוף פעולה ישראלי-ערבי בתחומי הכלכלה והעסקים, ולפעמים גם בין אינטלקטואלים ואקדמאים, מתנהל פעמים רבות בערוצים בלתי-רשמיים ולא דרך המערכת הממשלתית. שיתופי הפעולה עם מצרים וירדן אינם מפתיעים, מכיוון שאלו מדינות שעשינו איתן שלום. החשיבה האזורית, המרחבית, הרב-צדדית צריכה לקחת בחשבון גם מדינות נוספות, שלא עשינו איתן שלום.

חשוב לציין שלמדינת ישראל תמיד היו קשרים בכל המרחב, ותמיד היו לה זרועות רשמיות ייעודיות לכך. זרוע אחת שכזו, שבולטת בהעדרה בכנס הזה היא משרד החוץ. גם המועצה לביטחון לאומי ומשרד הביטחון – הזרועות שאמורות לעשות את העבודה הנסתר – אינן נוכחות בכנס. גוף נוסף שישראל כוננה לצורך קידום הקשרים עם העולם הערבי הוא המוסד, שיש בו אגף שמופקד על קשרים עם מדינות שאינן מקיימות יחסים דיפלומטיים עם ישראל. המוסד פועל במדינות המזרח, העולם הערבי והמוסלמי, כתחליף שקט וחשאי לפעילות מדינית רשמית. הוא אחראי לחלק גדול מפריצות הדרך שצוינו פה, ושהתרחשו למעשה כבר לפני עשרות שנים.

הנסיבות האזוריות העכשוויות מייצרות הזדמנויות לשדרג את שיתוף הפעולה האזורי שמתנהל ברמה הרשמית ולעבות את התכנים המדיניים-ביטחוניים שבו. אני ממליץ לחשוב במונחים רב-צדדיים ולא דו-צדדיים. החוכמה היום היא לעבוד ברשתות, במסגרות אזוריות ותת-אזוריות

כאחד. זו אומנות של אדריכלות מדינית שישראל צריכה לעשות אותה. זה לא יקרה על ידי המגזר העסקי.

אני משוכנע שבלי מפנה משמעותי שישנה את האקלים המדיני, יהיה קשה מאוד לבצע מהלך אזורי שיפרוץ את הפרמטרים הקיימים. מהלך אזורי לא יכול להיות תחליף לתהליך המדיני. אם יתקיים תהליך מדיני, אפשר להגיע הרבה יותר רחוק עם מדינות האזור. הערכת המודיעינית היא שכל עוד מדיניות הממשלה בנושא הזה היא זו שהציג כאן שר התיירות, ושכל עוד מסתמכים על דרגי השדה בלבד, שיתוף הפעולה האזורי לא יעלה קומה. כל עוד לא תהיה פעילות רשמית מצד הזרועות המבצעות – ובהן משרד החוץ המפורק שצריך לקום מחדש – שום דבר לא יקרה.

קובי הוברמן (יו"ר ישראל יוזמת):

ישראל יוזמת היא קבוצה שעוסקת בהשפעה על החברה הישראלית ובעיקר על מקבלי החלטות לצורך מיצוי ההזדמנות האזורית העומדת לפתחנו. להערכתנו, מטרת השדולה איננה לעסוק בכאן ועכשיו, אלא בפריצת דרך נועזת שתשנה מהותית את המצב הגאו-אסטרטגי של ישראל ותביא בסופו של דבר ליצירתה האפשרית של ברית אזורית עם חלק ממדינות ערב.

כדי להגיע לפתרון הסכסוך צריך לעשות כאן מהפכה מדינית, ביטחונית וכלכלית. ישראל יוזמת מציעה תכנית המבוססת על מספר נקודות ובהן: ישראל צריכה לקבוע יעד אסטרטגי שמטרתו היא הקמת ברית אזורית מדינית, ביטחונית וכלכלית; ישראל צריכה לנקוט יוזמה מדינית שמתכתבת, נענית או מגיבה על היוזמה הסעודית-ערבית כמטריה מדינית לפתרון הסכסוך; ישראל צריכה להתניע משא ומתן שיתנהל במקביל עם הפלסטינים ועם העולם הערבי; ישראל צריכה לפעול לשינוי המציאות בשטח ולהמשיך לעסוק בשיפור המצב בעזה וברשות הפלסטינית, בירדן ובמצרים בעקבות האימוץ של מטריה מדינית סביב היוזמה הערבית; בטווח הארוך ישראל צריכה לפעול יחד עם שותפותיה הטבעיות באזור ולהקים מנגנון אזורי לביטחון שיתמודד עם האיומים מכיוון איראן, דאע"ש וארגוני טרור אחרים; ישראל צריכה להתייחס לסכנה הכלכלית שמתרחשת במזרח התיכון כבעיה ביטחונית ולהקים מנגנון לפיתוח כלכלי-אזורי יחד עם השותפות האחרות.

אסור שתהיינה לנו אשליות, לא תהיה פריצת דרך נועזת מבלי לייצר פריצת דרך מדינית, ואסור להשלות את עצמנו שניתן למצות את הפוטנציאל האזורי רק באמצעות נקיטת צעדים טקטיים. יש היתכנות לדברים האלו, ב-17 במאי חלה כאן רעידת אדמה שאנחנו עוד לא קולטים את תוצאותיה. פנייתו הפומבית של נשיא מצרים א-סיסי לממשלת ישראל היא תחילתה של הזדמנות בלתי-רגילה. חייבים למצות את ההזדמנות והציבור בישראל מתחיל להבין את זה. סקר שעשינו מראה שהציבור בישראל מעדיף עסקת חבילה אזורית על פני כל הסדר נקודתי עם הפלסטינים ורוצה לראות הסדר של שתי מדינות כחלק מעסקה אזורית. יש לכך תמיכה של כ-80 אחוזים מהציבור, כבר לאורך כמה שנים. זאת הדרך קדימה ותפקידה של השדולה היא לשכנע את ממשלת ישראל וקואליציות עתידיות להתקדם לפי מתווה זה.

ד"ר נמרוד גורן (ראש מכון מיתווים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית):

מכון מיתווים שמח להיות שותף לאירועים שמעלים את נושא שיתוף הפעולה האזורי ונושא השלום על סדר יומה של הכנסת. יש כיום הזדמנות לפריצת דרך ביחסי ישראל והאזור, אך מימושה מחייב התקדמות בערוץ הפלסטיני. משיחות שאנחנו מקיימים עם גורמים באזור, ממחקרים שאנחנו עורכים ומהצהרות פומביות שנשמעות מצד מנהיגי ערב עולה בבירור שבהיעדר התקדמות בערוץ הפלסטיני שיתופי הפעולה עם העולם הערבי יישארו חשאיים ברובם ומוגבלים, וההזדמנות האזורית תוחמץ.

לקראת הכינוס הזה, יזם מכון מיתווים [סקר דעת קהל](#) שהראה שהציבור מייחס חשיבות נמוכה לנושא הפלסטיני בכל הקשור לשיתוף פעולה אזורי. ביקשנו מהנשאלים לדרג "עם מי בעולם הערבי הכי חשוב לישראל לנסות לקדם שיתופי פעולה?". במקום הראשון בדירוג הממוצע הייתה מצרים, ואחריה (בסדר חשיבות יורד) ירדן, ערב הסעודית, הרשות הפלסטינית ומרוקו. קרוב ל-70 אחוזים דירגו את מצרים במקום הראשון או השני ו-44 אחוזים דירגו את ירדן במקום הראשון או השני. 26% דירגו את הרשות הפלסטינית במקום הראשון ו-54% דירגו אותה בשני המקומות האחרונים. מצביעי הליכוד והבית היהודי דרגו אותה במקום האחרון.

מבחינתנו הממצאים מהווים נורת אזהרה, הואיל ודרושה יוזמה אזורית ישראלית שכוללת גם משא ומתן ישראלי-פלסטיני, ולא כזו שמנסה להתחמק מכך. יוזמה אזורית ישראלית אינה יכולה להיות תחליף ליוזמות בינלאומיות אחרות וצריכה להיות מתואמת איתן. בפני ישראל כבר הוצגו בשנים האחרונות שני תמריצים אזוריים לשלום שעוד לא זכו למענה מירושלים - יוזמת השלום הערבית והצעת האיחוד האירופי לשדרוג יחסים. צעד ראשון ביוזמה אזורית ישראלית צריך להיות מענה עקרוני חיובי להצעות אלו.

פרופ' אלי פודה (חבר ועד מנהל במכון מיתווים ומרצה באוניברסיטה העברית):

לא צריך לשכנע אף אחד כיום בחשיבות היוזמה האזורית או בקיומה של הזדמנות אזורית, אבל אני רוצה להזכיר שעד לפני כחמש שנים אף אחד לא דיבר על זה. גם כאן, התודעה מעצבת את המציאות. ארגוני החברה האזרחית - מכון מיתווים, ישראל יוזמת ואחרים - פעלו קשה מאוד על מנת לשכנע את הציבור, את הכנסת, את הממשלה ואת ראש הממשלה שאכן יש הזדמנות ושלא יש דבר כזה שקוראים לו יוזמה אזורית.

כעת, יש צורך לעבור משיח על הזדמנויות לשיח על החמצות. אסור להיתפס לאמירה האלמותית של אבא אבן שהערבים או הפלסטינים לא מחמיצים הזדמנות להחמיץ הזדמנות. גם אנחנו החמצנו הזדמנויות. המחקר האחרון שלי עסק בהחמצות היסטוריות בסכסוך הישראלי-ערבי. ואכן ראיתי שלא רק הערבים מחמיצים, גם אנחנו החמצנו. אני חושש שלפתחנו עומדת החמצה מאוד גדולה, משום שאין ספק שישנה הזדמנות היסטורית להתקדם. בשיח הפוליטי, רבים משתמשים במנטרה של קידום יוזמה אזורית כאיזשהו עורבא פרח, כאמצעי להסיט את תשומת הלב מהבעיה האמיתית, הבעיה הפלסטינית. אם לא תהיה פריצת דרך בערוץ הפלסטיני, לא תהיה התקדמות של ממש גם במישור האזורי.

אכן היה לאורך השנים שיתוף פעולה נסתר בין ישראל למדינות האזור. אני קורא לזה "סינדרום הפילגש". ישראל היתה במעמד הפילגש כל השנים. הקשר של העולם הערבי איתה היה רובו חשאי. זולת השלום עם מצרים, השינוי המשמעותי ביחסים עם האזור קרה רק כשהייתה התקדמות עם הפלסטינים בעקבות החתימה על הסכם אוסלו. התקדמות זו נעצרה עם פרוץ האינתיפאדה השנייה.

החשש הגדול שלי הוא שבישראל ימשיכו לטעון שיש התקדמות במרחב האזורי, על חשבון הערוץ הפלסטיני. זאת תהיה טעות קולוסאלית. חשוב להבין שלב ליבה של היוזמה האזורית היא יצירת מטריה ערבית שתסייע להתקדם עם הפלסטינים: מצרים תסייע מול החמאס. ערב הסעודית תסייע בנושא ירושלים, ירדן תסייע בעניין הפליטים. כלומר, למדינות ערב יש יכולת למלא תפקיד פעיל בקידום הסוגיה הפלסטינית, שנמצאת כרגע במבוי סתום.

לכן, חשוב לא להשתמש ברעיון היוזמה האזורית על מנת לקדם מטרה פוליטית כלשהי, מבלי לשלם את המחיר האמיתי בסוגיה האמיתית. ישנו כיום פרטנר פלסטיני, בניגוד למיתוס ה"אין פרטנר". אבל, יש קושי ויש בעיות עם הפרטנר הפלסטיני, ולכן חשוב להפוך את מנהיגי העולם הערבי לשותפים למהלך שגם ילחץ על הפרטנר הפלסטיני להתקדם.

אל"מ (במיל") עו"ד פנינה שרביט ברוך (חוקרת בכירה במכון למחקרי ביטחון לאומי):

כיצד ניתן להתקדם כשהכול תקוע? כמובן שניתן להיעזר בשותפים האזוריים, אבל לדעתי היוזמה האזרית אינה הדרך שתאפשר להבקיע ולעקוף את הצורך בפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מצד שני, גם בערוץ הפלסטיני אין כיום התקדמות. דו"ח הקוורטט ניסה להציע הצעות מעשיות ליישום מידי ולא המלצות לפתרון הסכסוך בכללותו, אך גם בו יש המלצות שלא כדאי להמתין ליישומן. קשה לראות, למשל, איך מיישמים את ההמלצה לפיוס בין פתח לחמאס, וגם ההמלצות האחרות שמציג הדו"ח לשני הצדדים הן לא פשוטות.

סגן השר קרא שאל מה צריך לעשות אם אין פרטנר פלסטיני. התשובה היא שישראל צריכה להגיד מה היא רוצה ולהתקדם בכיוון זה. אם ישראל באמת מעוניינת בפתרון שתי המדינות, שלדעתי זה הפתרון הנכון וגם ראש הממשלה הצהיר שכך, אז יש לעשות צעדים בשטח שיקדמו את הפתרון הזה. בכלל זה, יש להציע יוזמה שתציג את כל הרשימה של מה ישראל רוצה ושהפלסטינים יגידו לא. נכון שהם כבר אמרו לא הרבה פעמים, אבל לאחרונה הם אפילו לא היו צריכים לעשות זאת, כיוון שישראל לא הציעה דבר. אם ישראל תציע יוזמה, והפלסטינים ימשיכו לעמוד בסירובם, אז ניתן יהיה להפעיל עליהם לחץ. גם מדינות האזור יוכלו אז להפעיל לחץ על הפלסטינים, אם באמת גם להן חשוב לפתור את הסכסוך. גם הקהילה הבינלאומית תוכל לסייע בכך, כי אכן חלק מהבעיה היא בעמדות של הפלסטינים.

אבל, כדי שכך יקרה ישראל צריכה לבוא עם הצעה מסודרת, להגיד מה היא רוצה ולפעול לקדם זאת גם בשטח וגם במישור המדיני. אל לנו לחזור שוב ושוב על הסיסמה שאין פרטנר ושהם לא מסכימים, כשגם אנחנו מתנהלים בצורה שלפחות כלפי חוץ לא מעידה על כך שאנחנו רוצים להתקדם.

דב ליטבינוף (ראש המועצה האזרית תמר):

כפי שאין תחליף לדיפלומטיה בין מדינות, אין גם תחליף לדיפלומטיה בין אנשים. זה מה שאנחנו עושים בים המלח, בשיתוף עם הצד הירדני. זהו שיתוף פעולה שנבנה במשך הרבה זמן. אנו מקימים עכשיו משק בצד הירדני, כדי לפתור ביחד בעיות אקולוגיות וגיאולוגיות. אנחנו מקדמים שיתוף פעולה בנושאי מחקר והקמנו, בעזרת המשרד לשיתוף פעולה אזורי, מכון מחקר במצדה שיפתח בסוף חודש יולי וישתתפו בו גם חוקרים מירדן וחוקרים פלסטינים. אנחנו מקדמים גם פעולות משותפות להעלאת המודעות להצלת ים המלח בשני הצדדים, הירדני והישראלי. שיתופי הפעולה הללו, גם הקטנים, בונים בסופו של דבר שיתופי פעולה גדולים. בנובמבר הקרוב אנחנו מתכננים לקיים משחה שיחצה מהצד הירדני לצד הישראלי ובמאי 2017 אנחנו מתכננים לקיים קונצרט שיתקיים בו-זמנית במצדה ובפטרה. מטרתם של שני האירועים האלה תהיה להעלות את המודעות למצב ים המלח, שהוא נושא חשוב לשתי המדינות. אנחנו מקדמים הקמת מעבר גבול חדש בין ישראל לירדן, בדרום ים המלח, שגם יתרום לשיתופי פעולה. סביב מעבר גבול שכזה, יכולים להתבצע עוד פרויקטים, דוגמת הכנסת העובדים מירדן לאילת. עובדים כאלו יכולים להרוויח חמש מאות דינר בחודש מעבודה באילת, לעומת מאה דינר בעבודה בצד הירדני. זה מחולל שינוי בכלכלה האזרית ובשיתופי הפעולה.

אורי גינות (מנהל קשרי ממשל, אקופיס מזרח תיכון):

אקופיס הוא הארגון הבלתי ממשלתי הישראלי-ירדני-פלסטיני היחיד, למרבה הצער. אנו מקדמים כבר למעלה מעשרים שנה סוגיות הקשורות לסביבה, מים ואנרגיה, ומברכים על הפעילות החשובה של המשרד לשיתוף פעולה אזורי בראשות סגן השר קרא.

דובר בכינוס הזה רבות על הצד המדיני מול הכלכלי, ועל הערוץ האזורי מול הפלסטיני. אנחנו צריכים לעבור לחשיבה במונחים של גם וגם. אנחנו חיים באזור מורכב שחווה טלטלות. יש הרבה מאוד סוגיות ומשאבים שאנחנו חולקים יחד עם השכנים. כדי לפרוץ את הסוגיה המדינית

הסבוכה, אנחנו צריכים למצוא דרך לקחת את הסוגיות שיש להן חשיבות גם במישור הבי-לטרלי וגם במישור האזורי – דוגמת סוגית המים – לייצר לגביהן תועלות מוחשיות עבור כל הצדדים. המועצה האזורית תמר היא דוגמה לאיך עושים שיתוף פעולה אזורי.

חשוב לזכור, שעמיתיי בירדן וברשות הפלסטינית צריכים יום יום צריכים להסביר את התועלות שבשיתוף פעולה עם הצד הישראלי. אנחנו צריכים להכיר בכך שזה לא סיוע שלנו לצד השני, זה אינטרס משותף. אם שם יהיה טוב גם פה יהיה טוב, וצריך להיות מודעים למארג האינטרסים הזה.

ה. דברי סיכום

מירב מיכאלי (יו"ר השדולה לשיתוף פעולה אזורי, המחנה הציוני):

מהסקר של מכון מיתווים עולה בצורה מאוד מפורשת כיצד המציאות מעצבת את התודעה. המדינות עמן יש לנו הסכמי שלום למשך הזמן הארוך ביותר, נתפסות כמדינות החשובות ביותר. ככל שהציבור שומע על המדינות השכנות דברים טובים יותר ככה משתכנעות ומשתכנעים לחשוב עליהם דברים טובים. בהקשר זה, צריך להגיד גם שהממשלה הנוכחית אוחזת באמונה המופרכת שניתן להתקדם עם יוזמה אזורית ולדלג על העניין הפלסטיני. המציאות מוכיחה שזה דבר מופרך.

ח"כ יעקב פרי (יו"ר השדולה לשיתוף פעולה אזורי, יש עתיד):

שיתופי פעולה ייחודיים עם מדינות האזור יביאו בסופו של דבר עתיד טוב יותר ויחזקו את ביטחונה של ישראל. עם השקת השדולה לשיתוף פעולה אזורי, אנו קוראים לראש הממשלה ולממשלה כולה לקחת את המושכות לידיים. לשים על השולחן יוזמה אזורית שתקדם את האינטרסים המדיניים והביטחוניים של ישראל, שתציע אופק חדש, תקופה חדשה, חזון חדש, עתיד, תקווה, אמון ליחסי ישראל עם העולם הערבי, עם מדינות האזור כולו וכמובן עם שכנינו הפלסטינים.

